

RURALIS - Institutt for rural- og regionalforskning
Universitetssenteret Dragvoll
N-7491 Trondheim

Telefon: +47 73 82 01 60
E-post: post@ruralis.no

Rapport 1/2020

Utgivelsesår: 2020

Antall sider: 37

ISSN 1503-2035

Tittel: Innsikt fra Ungdommenes distriktspanel

Forfatter: Anders Melås

Utgiver: Ruralis - Institutt for rural- og regionalforskning

Utgiversted: Trondheim

Prosjekt: Innsikt fra Ungdommenes distriktspanel

Prosjektnummer: 681004

Oppdragsgiver: Distriktssenteret

Kort sammendrag

Denne rapporten er en sammenstilling av kvantitative data fra Ungdataundersøkelsen som belyser forskjeller og likheter mellom unge i distriktene og unge i resten av landet, og kvalitative data innhentet av Ungdommenes distriktspanel. Rapporten gir innsikt i hvordan ungdom i distriktene ser på blant annet sitt eget lokalmiljø, arbeidsmuligheter, utdanning, og fremtiden.

Stikkord

Ungdata, Ungdommenes distriktspanel, distriktsungdom, bygd

Short summary

This report is a compilation of quantitative data from the Ungdata Survey that highlights differences and similarities between young people in rural areas and young people in the rest of the country, and qualitative data obtained from the Youth District Panel. The report provides insights into how youth in rural areas look at their own local environment, work opportunities, education, and the future.

Forord

Denne rapporten er gjort på oppdrag fra Distriktssenteret som bistår Ungdommenes distriktspanel i innhenting av innsikt. Panelet startet sitt arbeid i januar 2020 og består av 10 ungdommer, som representerer sitt fylke. I Granavolden-plattformen ble det bestemt at det skulle settes ned et ungdomspanel for å kunne gi råd til regjeringen om fremtidens politikk. Ungdommenes distriktspanel er det første, og panelet er forankret i Meld. St. 5 (2019-2020) Levende lokalsamfunn i fremtiden - Distriktsmeldingen. Distriktssenteret rekrutterer, organiserer og legger til rette for arbeidet. Deltakerne i panelet er mellom 14-23 år og skal i løpet av perioden komme med ti råd til regjeringen om fremtidens distriktpolitikk. Ruralis sitt bidrag er en sammenstilling av data, kvantitative og kvalitative, som fungerer som et kunnskapsgrunnlag for ungdommene i deres arbeid.

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Innholdsfortegnelse	4
Figurliste	5
1. Innledning	6
Tidligere forskning	7
2. Lokalmiljø	10
2.1 Nærhet til naturen	11
2.2 «Alle kjenner alle»	12
2.3 Fremstillinger av bygda	14
3. Tilbud og tjenester	17
3.1 Helse	17
3.2 Kollektivtilbud	18
3.3 Fritidstilbud og møtesteder	21
3.4 Involvering av barn og unge	23
4. Arbeid	24
4.1 Kompetansearbeidsplasser	26
5. Utdanning	28
5.1 Høyere utdanning	29
6. Digitalisering	31
6.1 Digitalisering av arbeidslivet – distriktenes muligheter	31
7. Framtid	33
Referanser	36

Figurliste

Figur 1: Hvor god eller dårlig mener du muligheten til å få arbeid i nærheten er i din kommune? (Digitaliseringsdirektoratet, 2019)	24
---	----

1. Innledning

Ungdommenes distriktspanel er et utvalg bestående av til sammen 10 ungdommer, en fra hvert fylke, som skal gi råd til regjeringen om fremtidens distriktspolitikk. Panelet har fått hjelp av mange andre unge regionale ressurspersoner og Distrikts-senteret til å intervju ungdommer i Distrikts-Norge. Det er hentet erfaringer fra hele landet. Denne rapporten er en sammenstilling og diskusjon av intervjumaterialet som Ungdommenes distriktspanel har samlet inn om hvilke utfordringer og muligheter unge ser ved å bo mindre sentralt. Innspillene er sammenstilt med bl.a. resultatene fra Ungdata-undersøkelsen. Anders Bakken har med utgangspunkt i Ungdata-undersøkelsen skrevet en rapport som belyser forskjeller og likheter mellom unge i distriktene og unge i resten av landet (Bakken, 2020). Dette vil videre i teksten refereres til som Ungdata. Rapporten fra Ungdata er basert på lokale ungdomsundersøkelser som sendes ut til ungdomsskoleelever i hele landet. Ungdommene som i denne rapporten beskrives som ungdom fra distriktene, er de som er bosatt i de 220 minst sentralt beliggende kommunene i Norge. Rapporten forsøker å vise empirisk om det er forskjell mellom unge i distriktene og unge ellers i landet, og hva disse forskjellene eventuelt er. Vi har referert til Ungdata-undersøkelsen der disse resultatene kan bidra med innsikt som beriker og utfyller det kvalitative materialet som distriktspanelet har samlet inn.

Datamaterialet fra distriktspanelet er samlet inn gjennom én-til-én-intervju, gruppeintervju, sosiale medier og workshops. Det er vanskelig å si hvor mange respondenter det er snakk om, da intervjuene har blitt tilsendt anonymisert, fra flere ulike kilder og i ulike format, men mange ungdommer har bidratt. Det er en stor bredde i datamaterialet. Hver ungdom i panelet har utarbeidet en arbeidsplan for å samle inn innsikt i sin region. Noen var nødt til å justere disse planene og finne alternative metoder da smitteverntiltakene ble iverksatt 12. mars.

Noe som er gjennomgående i materialet vi har analysert er at det kan virke som om det som i en sammenheng, eller blant en gruppe, blir betraktet som positivt, kan i andre sammenhenger, eller blant andre grupper, betraktes som negativt. Dette ser vi også i en del forskning som er gjort på tematikken tidligere, for eksempel i Haugen og Villa (2008) sin studie, der de gjennom analyse av skolestiler avdekker konkurrerende fremstillinger av det rurale. Bygdelivets karakter kan både forstås som idyllisk og kjedelig, avhengig av hvem du spør og når du spør. Tryggheten som noen opplever ved at alle kjenner alle i et lokalmiljø, kan av andre oppfattes som at stedet er lite mangfoldig, og at det skaper et press på å følge normen og ikke stikke seg ut. Noen

setter pris på at man i mindre samfunn har større sjanse til å kunne påvirke lokale beslutninger, mens andre søker mot byene etter meningsfeller og større forhold. Mange ser mulighetene som digitalisering og modernisering bringer med seg for distriktene, samtidig som de frykter for arbeidsplassene innenfor industri, landbruk og fiskeri, som ofte er lokalisert i rurale strøk. Flere hevder de kunne tenkt seg å etablere seg på hjemmeplassen på grunn av tilhørighet og trivsel, men mange frykter de ikke skal finne relevante jobber eller at fraflyttingen vil prege hjemstedet deres i fremtiden. Mange av ungdommene nevner at et godt kollektivtilbud og møtesteder for ungdom og unge voksne som svakheter i distriktene. Nærhet til naturen trekkes av mange fram som positivt, mens andre påpeker at lange avstander gjør ting mer tungvint. Som man kanskje kunne forvente er forhold som arbeidsplasser, et sosialt nettverk, fritidsaktiviteter og trygghet noe som går igjen som viktige faktorer når ungdommene vurderer både nåtid og fremtid. Hvordan dette vektlegges varierer, både fra person til person, og fra aldersgruppe til aldersgruppe. Vi har ikke funnet grunnlag i datamaterialet for å gjøre noen regional eller aldersmessig sammenligning, selv om det trolig vil være noen forskjeller mellom den problematikken som ungdommer i ulike deler av landet, og ulike deler av livet, opplever.

Rapporten er delt inn i tematiske delkapitler. Noen av elementene som trekkes frem vil være delvis overlappende ettersom det hele henger sammen. Det har vært nødvendig å gjenta noen elementer for å kunne fange inn helheten i temaet. Vi har så langt det lar seg gjøre forsøkt å dekke mangfoldet av meninger og utsagn i det omfangsrike datamaterialet. Utsagnene som presenteres i denne rapporten er på ingen måte representative, men de som siteres fanger ofte opp noe av essensen av det flere respondenter har uttalt i intervjuene. På grunn av hensyn til anonymitet har vi valgt å ikke referere til kommunenavn når dette opprinnelig blir gjengitt i intervjuene.

Tidligere forskning

Før funn fra intervjuene presenteres, vil vi kort presentere noen andre relevant studier som kan belyse datamaterialet fra ungdommenes distriktspanel. Dette er kun et lite glimt av forskningen som er relevant, og denne oppsummeringen er ikke utfyllende.

Ungdommenes distriktspanel skal gi råd til regjeringen om fremtidens distriktpolitikk. I en rapport utgitt av Damvad og Bygdeforskning i 2015 (s. 7-8) står det at tidligere var fokuset for regional- og bygdeutvikling på at utviklingen kom utenfra. Mindre områder trengte infrastruktur, næringsstøtte, kompensasjonsordninger og oppkobling mot større byer. Siden 1990-tallet har det skjedd en vridning fra denne forståelsen mot at

vekstkraften kommer fra lokalsamfunnet, og det er naturressursene, folkene og kulturen som utgjør potensialet for vekst og utvikling. Det har videre utviklet seg en forståelsesramme om at begge disse teoriene må tas i betraktning og at forhold utenfra og innenfra fungerer i et samspill med hverandre.

Bjerke og Mellander (2017) viser i sin studie i Sverige om hjemflyttere at ønske om at barna skal vokse opp på sitt eget hjemsted er den klareste motivasjonen for å flytte hjem igjen. De hevder at det å kunne tilby grunnleggende offentlige tjenester som gode skoler, helsetjenester og bredbånd trolig er noen av de viktigste tiltakene som kan gjøres for å holde enslige uten barn boende lengre. Samtidig hevdes det av andre, deriblant økonomen Richard Florida, at man i dagens samfunn må tiltrekke seg unge nyutdannede arbeidere. Det er gjennom kreative talenter og menneskelige ressurser den økonomiske veksten kommer. Det må derfor legges til rette for at disse menneskenes - den kreative klassens - ønsker og behov fylles (Damvad og Bygdeforskning, 2015, s. 19).

Mellander, Florida og Stolarick (2011) finner i en studie av USA at naturskjønnhet eller fysiske omgivelser og møtesteder der man treffer folk og får venner er de viktigste grunnene til at folk blir boende på det stedet de er. Vareide og Kibro (2012) hevder på sin side å kunne vise at grad av «kultur» ikke er en faktor som påvirker tilflytting. Kultur innebærer bl.a. musikk, bibliotek, kino, frivillighet og museum. De har sett på om «kulturnivået» påvirker fraflytting og tilflytting i kommuner og regioner uten å finne en sammenheng mellom hvor mye kultur et sted har og hvor attraktivt det er. I en mer avansert og datarik analyse gjort av Vareide (2018) finner de at kultur likevel har en innvirkning i form av at kommuner som satser på kultur har en større andel høyt utdannede. Som vi ser er det ulike teorier og forståelser av hva som anses som god distriktspolitikk og hvilke faktorer som bør vektlegges når det gjelder fraflyttingsproblematikken.

Når det gjelder ulike oppfatninger av bygda har det blitt gjort mye forskning. Haugen og Villa (2008) har skrevet en artikkel i boken Den nye bygda som tar for seg hvordan ungdommer både i bygd og by ser på bygda. Forskjeller i hvordan bygda konstrueres innenfra og utenfra viser at myter og konkurrerende fremstillinger skaper et skille. Oppfatningen av bygda er mangfoldig, men en vanlig fremstilling av bygda blant ungdom er at den på samme tid både er idyllisk og kjedelig (Rye, 2006). Jentsch (2017) peker på at det fins lite forskning på hvordan ungdommer i rurale områder i Europa påvirkes av bl.a. fraflytting, sentralisering, en aldrende distriktsbefolkning og skiftende forståelser av landsbygda, og gir med boka Young People in Rural Areas of Europe et bidrag til dette feltet. I en rapport fra Nordregio om attraktive rurale kommuner (2020)

finner de at ungdom ser på bygda som en fin plass å bo, men at tilgang på arbeid anses som en utfordring.

Denne gjennomgangen er kun en liten del av litteraturen som finnes på feltet. Det viser likevel at det kan være motstridende forståelser og fremstillinger av bygda, og at det presenteres ulike problemer og løsninger til stedsutvikling. Dette samsvarer med mange av funnene i denne rapporten.

2. Lokalmiljø

Ungdata (s. 19) viser at distriktsungdom er noe mindre fornøyd med lokalmiljøet sitt enn ellers i landet. Ungdom i Distrikts-Norge er 5 prosentpoeng mindre fornøyd med lokalmiljøet sitt enn ungdom i resten av landet. Denne forskjellen har vært stabil de siste årene. Intervjuene samlet inn av distriktspanelet har ikke noe sammenligningsgrunnlag med ungdom ellers i landet, så det er ikke mulig å utdype denne forskjellen ytterligere. Små lokalmiljø har både sine positive og negative sider. Hvorvidt man er fornøyd med lokalmiljøet sitt kan avhenge av mange ulike faktorer ut fra hva man anser som viktig. Noen vil vektlegge idrettstilbud mens andre er opptatt av trygge nabolag. Problemer knyttet til bl.a. mangel på mangfold og ulike tilbud, nevnes av flere informanter. I tillegg er det mange som trekker fram at det å bo i distriktene gir færre muligheter og at små miljø gjør at det kan bli vanskelig dersom man skiller seg ut. Samtidig er det mange ungdommer i intervjuene som forteller om positive ting med det å bo litt mindre sentralt. Flere snakker om tryggheten i å kjenne de fleste og at dette skaper samhold og tilhørighet.

«På min hjemmeplass setter jeg pris på samholdet i bygda. Vi har nylig opplevd at vår offentlige skole ble lagt ned, noe som vi så veldig mørkt på. Derfor ble det startet opp en privatskole, av frivillige og engasjerte mennesker. Bygda sto sammen og støttet opp med både dugnad og penger, og vi har nå en privatskole som går kjempebra»

Mindre samfunn gjør det mulig å skape en relasjon til naboer og mange av ungdommene setter pris på dette. Samholdet fremstår som en av grunnene til at lokalmiljøet oppfattes som trygt. Logstein (2019) finner i sin gjennomgang av Lokalsamfunns-undersøkelsene 2011, 2013 og 2016 at folk som bor på bygda har en sterkere tilhørighet til stedet de bor enn folk som bor i by. De har også større tillit til de andre innbyggerne i lokalmiljøet. I intervjuene fra Distriktspanelet ser vi at forholdet til de andre innbyggerne er noe av det som oppfattes som en stor forskjell mellom bygd og by. Byen fremstilles gjerne som anonym, mindre relasjonell og kjøligere, mens bygda har tettere relasjoner og en lavere terskel for kontakt.

«Man vet hvor alle bor, hvilke folk som holder til i bygda og hvor de jobber. I de små bygdene våre i Nordland er det nærhet. Jeg kan stikke bort til naboen hvis jeg skal låne noe og er ikke redd for å sitte på med noen som skal kjøre meg. I ulikhet fra Oslo og de andre storbyene kan man ikke gjøre slik. Der er det ikke sosialt akseptabelt å si

hei til fremmede på gata, eller gi de et lite smil. Og man skal ikke prøve å tenke på å stikke bort til naboen hvis man lurar på noe eller trenger noe»

Her er det snakk om tette relasjoner mellom innbyggerne, eller det informanten omtaler som «nærhet». Vi ser også at det er ikke bare informantens hjembygd spesielt det er snakk om, men «de små bygdene våre i Nordland» generelt. Nærhet definerer på en måte bygda. Det at ungdommene synes det er trygt kommer også fram i Ungdata sin undersøkelse (s. 19). Det er relativt stor forskjell i hvordan nærområdet oppleves. 61 prosent av ungdommene i Distrikts-Norge anser nærområdet som svært trygt når de er ute på kveldene. Til sammenligning er det kun 48 prosent av ungdommene ellers i landet som sier det samme. Innbyggerundersøkelsen (2019) viser også lignende resultater. På spørsmål om hvor trygt man mener der oppleves å bo i sitt nærområde er det en synkende følelse av trygghet jo større tettstedet er. På steder med færre enn 5000 innbyggere mener 60 prosent at det oppleves svært trygt, mens kun 39 prosent av innbyggerne på steder med flere enn 110.000 sier det samme. I tillegg til at flere av ungdommene sier at de opplever lokalmiljøet sitt som trygt også i Distriktspanelets intervjuer, er det også mange som sier at de setter pris på roen og stillheten i distriktene. Dette er en positiv tolkning av at det er mindre som skjer og dette er også et spørsmål om ulike behov.

2.1 Nærhet til naturen

Mange av respondentene trekker fram nærhet til naturen som et av de positive elementene med det å bo i distriktene. Dette gir muligheter til friluftsliv og rekreasjon. I tillegg er det flere av ungdommene som sier at de får en annen kjennskap til naturen enn unge som vokser opp i byen. Fordelene med nærhet til naturen fremstilles på ulike måter. Naturen kan ses både som en verdi i seg selv, der det beskrives billedlig hvor vakkert og fint urørt og nær natur er. Det finnes også eksempler på at naturen beskrives som en kvalitet som gir næringslivsmuligheter. Sitatene nedenfor viser hvordan det rurale kan ha en egenverdi for innbyggere og tilreisende.

«Det jeg setter mest pris på med min hjemplass er den utrolige naturen. Kontrastene mellom fjord og fjell, og sola som akkurat har begynt å kaste lys over de høye fjelltoppene igjen»

«Naturen gjer bygda attraktiv, og bidreg til styrka livskvalitet for både fastbuande og turistar»

Andre snakker om at naturen også har en nytteverdi som gjør bygda attraktiv. Flere trekker frem at jord- og havressursene må forvaltes på en bærekraftig måte. Dette nevnes både i forbindelse med turisme, hyttebygging, kraftutbygging, landbruk og fiske. Noen foreslår en bærekrafts-koordinator, eller rådgiver, for å hindre nedbygging av matjord, eller vern av viltområder og urørt natur mot utbyggingsinteresser. Verdien av å ha tilgang på frisk luft, turmuligheter og urørt natur utenfor døren fremheves av mange av ungdommene som er intervjuet. Muligheten for å markedsføre naturen for å tiltrekke seg tilflyttere er også noe som drøftes av enkelte.

«Samtidig har distriktene en rekke muligheter som urbaniserte strøk ikke kan tilby, for eksempel en annen nærhet til naturen»

Men fordelene med færre folk og mindre bebyggelse har også en bakside. Haugen og Villa (2008) diskuterer fordelene med nærhet til naturen opp mot ulempen med lange avstander. Dette forholdet er også tydelig i vårt materiale, men spesielt hvis vi setter det kvalitative materialet opp mot de nasjonale dataene fra Ungdata. Selv om mange er svært fornøyd med hvilke fordeler det har å bo nær naturen viser Ungdata (s. 44) at hvor fornøyd man er med lokalmiljøet øker proporsjonalt med sentraliteten. Jo mer sentralt bostedet er, jo mer fornøyd er ungdom med lokalmiljøet sitt. Dette kan trolig knyttes til tilgangen til tilbud og tjenester, noe vi kommer tilbake til i kapittel 3.

2.2 «Alle kjenner alle»

Begrepet «alle kjenner alle» går igjen. I intervjuene blir dette oppfattet som både positivt og negativt. Det å møte kjentfolk rundt omkring i lokalmiljøet kan av noen oppleves som trygt. Andre påpeker de negative sidene man kan oppleve ved å bo i et lite samfunn. Små samfunn kan oppleves både som inkluderende og ekskluderende. Nedenfor ser vi at samhold og tette relasjonelle bånd både kan oppfattes som berikende og hemmende.

«Det er fint at det er lavterskel å snakke med noen du kjenner på butikken, i skiløypa og på tur, det er fint at «alle kjenner alle» og man gjerne blir invitert med hit og dit, eller får raskt tilbud om å bli med på trening med det lokale laget eller på sy-kurs, for eksempel»

«Det er vanskelig å unngå rykter i slike små distrikter, siden alle kjenner alle»

«Man må tilpasse seg de andre for man får ikke venner om man faller utenfor normen i distrikts Norge»

Dette finner også Haugen og Villa (2008) i sin analyse av ungdommer i bygd og by. De beskriver hvordan noen ungdommer føler at sosial kontroll kan være en negativ bakside i små samfunn. Dette kan oppleves forskjellig ut fra hvor man er i livet. De beskriver også at denne oppfatningen er mest utbredt blant kvinner. Noen av informantene i distriktspanelet beskriver hvordan små miljø gjør det vanskelig å stikke seg ut og «være seg selv» og flere savner et mangfold av folk og interesser. Noen mener at inkludering, seksualitet, og utenforskap må sterkere inn i skoleundervisningen. Når alle i lokalmiljøet vet hvem du og foreldrene dine er kan det oppleves som fengslende. Tette relasjoner og små forhold kan også være et problem i arbeidsmarkedet. Noen hevder at kontakter er viktigere enn kompetanse når det gjelder å få seg en jobb. Dette påpekes også av ungdommer i Nord-Norge, som ble intervjuet i forbindelse med Samfunnsløftet (Kunnskapsbanken, 2019). De sier blant annet at rekruttering ofte skjer gjennom nettverk, og at dette blir tydeligere i små samfunn.

Ungdata sin rapport (s. 12) viser at det er vanligere at foreldrene til unge i distriktene kjenner foreldrene til de vennene som ungdommene er sammen med. Dette kan virke betryggende, men samtidig kan dette være noe av grunnen til at noen ungdommer kjenner på at miljøet kan bli for smått og at det at «alle kjenner alle» får en negativ konnotasjon. Noen har beskrevet dette som bygdedyret:

«Jeg opplever at bygdedyret ikke eksisterer like mye i byen, som gjør at mange vil nok unngå distriktet da man er redd for å gjøre noe dumt og bli dømt»

Bygdedyret er et uttrykk som stammer fra forfatter Tor Jonson og er angivelig den rurale versjonen av janteloven som ble beskrevet av Aksel Sandemose i *En flyktning krysser sitt spor*. En utflyttet student sier at om de skal bli aktuelt å flytte hjem må folk ha lagt fra seg janteloven.

2.3 Fremstillinger av bygda

Flere påpeker at man må fremheve distriktenes muligheter fremfor å kun belyse distriktenes utfordringer. Fremstillingen av bygda sier noe om stedet og innbyggerne, men er også med på å forme bygda og de som bor der. Markedsføring av steder er ikke noe nytt, og det fins både gode og dårlige eksempler på forsøk på å «selge» steder. Det å prøve å skape en ny representasjon av bygda utad kan føre til at det skjer noe med hvordan innbyggerne innad også ser på seg selv og bygda de bor i (Vik og Villa, 2008). Det fins mange ulike representasjoner av hva bygda kan og ikke kan tilby. Vi har allerede vært inne på nærhet til natur og lange avstander. Det å bo på bygda gir andre fordeler og ulemper enn det å bo i byen gjør. En av informantene til Distriktspanelet fortalte om hva hen og vennene snakket om da de var yngre:

*«Det var alt man skulle gjøre når man endelig kom seg «ut herfra» og «ut i verden».
Man blir liksom «ingen» av å bo i distriktet».*

En annen beskriver hvordan distriktene ikke holder følge med det som skjer i byene og i resten av verden:

«Av å bo landlig blir du litt utenfor den fremgangen som skjer i resten av verden og i byene, distriktene henger ofte litt etter»

Disse sitatene kan tyde på mangel på stolthet rundt det å vokse opp på bygda. Hvorvidt bosted avgjør hva man kan få til her i livet kan selvfølgelig diskuteres, men dersom det er en oppfatning blant deler av den unge befolkningen at man må komme seg til storbyen for å utrette noe, er dette problematisk. Perspektivmeldingen fra unge voksne i Nord-Norge finner også dette i sin rapport (Kunnskapsbanken, 2019): «Det er en opplevelse at man ikke kan ha en grenseløs ambisiøsitet i Nord-Norge. Dersom man vil «bli» noe må man gjerne ta utdanning eller jobbe utenfor landsdelen, som resulterer i en følelse av kunnskapsflukt ut av landsdelen». En ungdom beskriver i intervju gjennomført av distriktspanelet hva hen anser som problemet med fremstillingen av bygda som dårligere enn byen:

«Jeg tror et stort problem i dag er mangelen på stolthet over hvor du kommer fra. Det er i byene det skjer, det er der det er kultur, idrett, politikk og alt som unge mennesker er nysgjerrig på. Ingen setter fokus på hva distriktene har å tilby»

Vi ser igjen at byene og deres muligheter er sammenligningsgrunnlaget. Dette perspektivet kan kalles *bygda sett innenfra*, og viser at bygda oppfattes som en motsetning til byen (Haugen & Villa, 2008, s. 153). Dette er naturlig og forståelig, men kan kanskje også virke hemmende. Sitatet over trekker frem noe viktig, nemlig *hva distriktene har å tilby*. Dersom byenes løsninger på å gjøre seg selv attraktive og bygge et godt omdømme blindt overføres til bygdene, kan det kanskje være at formatet bommer litt. Det er ikke sikkert strategiene for bygdeutvikling kan bygges etter de samme prinsippene utformet for byutvikling. Dette perspektivet sammenfaller med fortellingene fra de 100 ungdommene fra Nord-Norge. Der trekkes det fram at Nord-Norge har andre forutsetninger og fordeler, og må spille på disse fremfor å forsøke å kopiere andre (Kunnskapsbanken, 2019).

Som en motvekt og et slags motsvar til en negativ fremstilling av distriktene er det flere av respondentene i intervjuene fra Ungdommenes distriktspanel som etterlyser at de positive sidene som stillhet, sterkt samhold, nærhet til naturen og ro trekkes mer frem. I en direkte oppfordring til Ungdommenes distriktspanel i intervjumaterialet skriver en informant:

«Håper dere får flagget hvor fint, godt og trygt det er å bo på bygda»

En konkretisering av fremstillinger av bygda som enten kjedelig eller idyllisk kan være at jobbmuligheter og trygge oppvekstvilkår settes opp mot hverandre. Intervju fra Ungdommenes distriktspanel viser at bygda også fremstilles som begrensende for realisering av karriere, samtidig som at mange trekker frem fordelene med et familieliv i trygge omgivelser. For å sette det på spissen fremstår det som om det for noen kan brytes ned til et valg mellom det ene eller det andre. Andre påpeker at det er muligheter utenfor byene, men at disse må oppdages.

«Folkets øyne må åpnes mot nye muligheter utenfor de store byene».

Det nevnes også at det lokale næringslivet og kommunen spiller en viktig rolle i å portrettere distriktene som gode alternativ til byene. Dette handler om en markedsføring av at distriktene er attraktive, men at det må kommuniseres. Dette faller innenfor teorier som vektlegger at distriktenes vekstkraft kommer fra lokalsamfunnet. Disse teoriene forteller at hvordan steder utformes, hvor rikt det er på kulturliv og human-kapitalen i lokalsamfunnet er avgjørende for hvilke muligheter det har for å være attraktiv og vokse. Teorier som den kreative økonomien og

opplevelsesøkonomien argumenterer for at stedsutvikling og fokus på attraktive bosteder er viktige for utviklingen i distriktene (Damvad og Bygdeforskning, 2015, s. 7). Et forsøk på å gjøre bygda attraktiv, og skape en motvekt til negative representasjoner av bygda som traust, gammeldags og kjedelig, er «Bygda 2.0», et bo- og arbeidsmiljø på Stokkøya i Ålfjord kommune i Trøndelag. Her prøver de å lage en bygd for fremtiden, med søkelys på bærekraft, kultur, arkitektur og møteplasser. Dette er også et eksempel på et forsøk på å tiltrekke seg kompetansesarbeidsplasser (Bygda 2.0, u.d.). Dette diskuteres ytterligere i kapittel 4.2.

3. Tilbud og tjenester

Det er antatt at tilbud og tjenester i lokalsamfunnet har betydning for hvor godt inntrykk folk har av sitt lokalmiljø. De ulike temaene som har gått igjen blant flere av informantene er tilbud innenfor helse, kollektivtransport, fritidsaktiviteter og møtesteder, og hvordan ungdommene kan og vil bidra til utformingen av tjenester og tilbud.

3.1 Helse

Det er liten forskjell mellom oppfattelsen av egen helsetilstand blant ungdommer i distriktene og ungdom ellers i landet. Det er noen flere i byene som er svært fornøyd med helsen enn det er i distriktene, men ungdom i distriktene melder om færre daglige plager når det gjelder hodepine, nakke- og skuldersmerter, magesmerter og kvalme. Distriktsungdom melder også om at de sliter mindre med psykiske plager som anspenthet, søvnproblemer og bekymring selv om forskjellene også her er små (Ungdata, s. 29, 31). Datagrunnlaget i Ungdommenes distriktspanel gir lite grunnlag for å vurdere grunner til dette, men det kan ha noe å gjøre med at ungdom i distriktene er mindre plaget av stress i forbindelse med skolen (se kap. 5).

I rapporten fra innbyggerundersøkelsen (Difi, 2019, s. 15-16) skriver de at innbyggere i mindre kommuner er mer fornøyd med tjenester innenfor omsorg og tjenester som er rettet mot barn. Ingen av spørsmålene i intervjuene som Distriktspanelet gjorde ser ut til å ha dreid seg om å vurdere egen helse. Flere av respondentene har trukket frem tilbud til helsetjenester som en utfordring i distriktene. En del av ungdommene ser med bekymring på at distriktene tilsynelatende mister tilbud innenfor helsesektoren. De snakker om tryggheten det gir å ha en fødestue eller akuttmottak innen rimelig avstand. I tillegg innebærer helsesektoren mange og viktige arbeidsplasser.

« (...) sykehus og andre helsetjenester nært plassen man bor på. Alle disse tingene er viktige for å holde på de menneskene som allerede bor i distriktene, men også for få ny mennesker til å bosette seg der! ».

Mange etterlyser en bedre skolehelsetjeneste. De savner tilgang på helsesykepleier på skolen flere dager i uken, både for å snakke med om livet som ungdom, eller som et lavterskeltilbud dersom de har fysiske plager. Selv om resultatene fra Ungdataundersøkelsen (s. 31) viser at ungdom i distriktene prosentvis melder om mindre psykiske helseplager enn ungdom i resten av landet oppleves det ikke som mindre

nødvendig for de det gjelder. Da kan det være problematisk dersom tilbudet er begrenset.

«Noe av det viktigste for min del er at ungdom har lavterskeltilbud innenfor psykisk helse, som er tilgjengelig store deler av tiden. Det skal ikke være slik at man må vente i 3 uker for å få time hos helsesøster, eller kanskje ikke får i det hele tatt. Helsestasjon for ungdom er også et kjempebra tilbud som burde være på plass over alt, med faglig personell som dekker flere områder»

Et av forslagene som har kommet inn er en digital skolehelsetjeneste. Ettersom mindre kommuner og skoler ikke har råd til å ansette helsesykepleiere i fulltidsstillinger foreslås det at man kan lage en digital arena som unge kan besøke hvis de har spørsmål eller behov for en prat. Selv om dette ikke i alle tilfeller vil være en fullgod erstatning av et fysisk møte, kan det være et mulig tilskudd til det eksisterende tilbudet. Det kan også gjøre det enklere for noen ungdommer å oppsøke hjelp. I «Gevinster av høykapasitets bredbåndsnett i Distrikts-Norge» (Nexia, 2010, s. 9) påpekes det at god fiberinfrastruktur er nødvendig for å kunne tilby morgendagens digitale tjenester både innen utdanning og helse. Korona-situasjonen i 2020 har vist oss at «morgendagen» har kommet tidligere enn vi kanskje hadde sett for oss, og at behovet for dette med ett ble mer presserende. I den forbindelse har kommunal- og moderniseringsdepartement kunngjort at de øker bevilgning til bredbåndsutbygging i distriktene (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2020).

3.2 Kollektivtilbud

Kollektivtilbudet er noe som blir trukket fram av veldig mange informanter. Misnøye med kollektivtilbud, eller kanskje rettere sagt mangel på kollektivtilbud, forener så godt som alle ungdommene i distriktene. Det er for det meste snakk om busser rundt omkring i bygda eller mellom grendene i kommunen. Flere ønsker også bedre muligheter for å reise kollektivt over lengre avstander og etterspør bl.a. Nord-Norge-banen og Sørvestbanen. Respondentene melder om ulike grunner til at de ønsker bedre kollektivtrafikk. Ungdom i Nord-Norge intervjuet i forbindelse med Samfunnsløftet til SpareBank 1 Nord-Norge etterspør ikke bare et bedre kollektivtilbud innad i kommunen, men til resten av verden (Kunnskapsbanken, 2019). De melder at de føler seg isolert. I innbyggerundersøkelsen (Digitaliseringsdirektoratet, 2019) sier 36 prosent av innbyggerne i steder med færre enn 5000 innbyggere at kollektivtilbudet er svært dårlig, sammenlignet med

henholdsvis 10 og 4 prosent i steder med mellom 20.000-110.000 og over 110.000 innbyggere.

Blant ungdom i distriktet er det ifølge Ungdata-undersøkelsen (s. 19) kun 33 prosent som synes kollektivtilbudet er svært eller nokså bra i området der de bor. Dette er det resultatet i Ungdata som står ut som den største forskjellen mellom distriktsungdom og ungdom i resten av landet, der 65 prosent synes tilbudet er svært eller nokså bra. Dette blir enda tydeligere dersom man ser på hvor fornøyde ungdom i ulike sentralitetsklasser er med kollektivtilbudet. Av de som bor i de minst sentrale kommunene synes kun 28 prosent at kollektivtilbudet er bra, mens blant de som bor i de mest sentrale kommunene er tallet 78 prosent. Mangel på kollektivtilbud gjør at ungdommer blir avhengig av skyss og til tider går glipp av ting:

«Opplever ofte eller nesten hele tiden at jeg ikke kommer meg dit jeg skal fordi det er nesten aldri noen busser som går og jeg må planlegge med foreldrene mine om de kan kjøre, og hente meg de plassene jeg skal»

Det fins også eksempler i datamaterialet at de gjennom å vokse opp på bygda har fått en lærdom som de tar med seg videre i livet. Noen snakker om at det er større frihet sammenlignet med byen og at dette også gjør at en oppvekst på bygda gjør deg mer selvstendig og «rustet». En av ungdommene knytter dette til fravær av kollektivtilbud:

«Jeg har vokst opp på bygda ute i distriktene som innebar at alt er litt mer tungvint enn hvis jeg hadde vokst opp i en by, men som har gitt meg et godt grunnlag videre. Eksempler på dette er at istedenfor for å hoppe på en buss som går annethvert minutt, har jeg måttet sykle eller gå dit jeg skulle. Foreldre er ikke alltid like tilgjengelige for å bistå med skyss. Som barn, hvis man skulle finne på noe, var det å gå til naboen, eller styre på alene ute, osv.»

Flere forteller at de ikke anser det som mer bærekraftig å bo i distriktene enn andre steder ettersom de i for stor grad er avhengig av privat transport for å komme seg til og fra fritidsaktiviteter. Det er ofte lange avstander og uten et kollektivtilbud fins det ingen andre alternativ. En av respondentene svarer dette på spørsmål om det oppleves som mer bærekraftig å bo i Distrikts-Norge enn andre steder:

«Jeg opplever at det er mindre bærekraftig å bo i kommune X, enn for eksempel å bo i en storby med flere tilbud og bedre transport»

Mange anser kollektivtilbudet som en barriere for å kunne være sosial. Ungdommer som bor i samme kommune, men i ulike bygder og grender, sokner gjerne til samme skole eller idrettslag. Flere har nevnt at det er problematisk å både reise mellom disse småstedene, og fra disse småstedene og inn til sentrum i kommunen.

«En utfordring er kollektivtilbudet. Det oppleves som vanskelig å reise fra utkanten av kommunen inn til sentrum, der ting skjer. På denne måten blir noen barn og unge ekskludert fra ungdomstilbudet i bykjernen»

Sammenligningsgrunnlaget er gjerne byene:

«Der jeg bor har vi en ungdomsskole og en videregående skole. Disse sammen med en haug butikker utgjør det nærmeste sentrum for meg, men det er 25 minutter unna med bil. Derfor foreslår jeg å investere mer i kollektivtrafikk, slik at ungdom kan møtes og være i lag uten å være avhengig av henting om kvelden, slik de ikke er i storbyene»

Flere påpeker at mangel på kommunikasjon mellom bygder eller mellom bygd og nærliggende tettsted går utover det sosiale livet til ungdommene som ikke har mulighet til å få transport av foreldre til enhver tid. Det er likevel ikke veldig stor forskjell mellom distriktene og resten av landet når det kommer til det sosiale, ifølge Ungdata-undersøkelsen (s. 10). Ungdom ellers i landet rapporterer at de er litt mer på besøk eller har besøk enn ungdom i distriktene, mens ungdom i distriktene er litt mer ute størsteparten av kvelden med venner enn ungdom ellers i landet. Dette kan ha å gjøre med det vi har vært inne på tidligere, nemlig at lokalmiljøet på bygda oppfattes som tryggere og at det derfor kan være vanligere å være med venner uten å være hjemme hos noen. Andelen av elevene på ungdomstrinnet som har vært ute med venner størsteparten av kvelden minst to ganger foregående uke er synkende, og ungdom i distriktene nærmer seg ungdom i resten av landet (hhv. 31 % og 30 %) (Ungdata, s. 10). Selv om det bare blir spekulasjoner så kan det ha en sammenheng med at skjermtiden per dag også har økt i denne perioden, som vi vil se i kapittel 6.

Distriktpanelets informanter vil ha hyppigere avganger, bedre korrespondanse, billigere billetter og bedre muligheter til å kunne vite når bussen går, slik at de slipper å vente. Det største problemet later til å være at det er for få avganger til at mange kommer seg dit de skal, når de skal. Kollektivtransport omtales som dyr, uforutsigbar og sjelden. Transport til og fra butikk, fritidsaktiviteter og sosiale sammenkomster må

derfor gjøres av foreldre og kjente. Noen etterlyser også et «hent-meg»-system, der man innenfor et gitt område kan bestille transport med minibuss (Eks: NRK, 2018). I Kongsberg er det sånn at systemet oppdaterer bussruten kontinuerlig slik at det blir mulig å ta med passasjerer på forskjellige steder i sonen (Brakar.no, 2019). Denne ordningen har blitt tatt i bruk flere steder som Sauda, Odda, Bø og Bodø¹, for å nevne noen. Flere ser digitalisering av kollektivtransport som en mulighet til å forbedre tilbudet.

3.3 Fritidstilbud og møtesteder

Selv om det også er en del ungdommer som er fornøyd med fritidstilbudet på hjemstedet sitt er det mange som mener at det er mangel på gode møtesteder for unge i distriktene. Dette kan, ifølge Ungdata (s. 19) sine funn, tydeligvis ikke bare være et problem for ungdommer som bor i distriktene. 50 prosent av ungdommene i Distrikts-Norge synes at lokaler for å treffe andre unge på fritiden i området de bor i er bra. I byene er dette tallet 49 prosent. Likevel viser distriktspanelets intervjuer at mange anser møteplasser for unge voksne som en mangelvare i distriktene. Andelen ungdommer som er med i en organisasjon, klubb eller lag er lik for ungdom i distriktet og ungdom ellers i landet (65 prosent), men det er forskjell på hvilke organiserte aktiviteter ungdomsgruppene er med i (Ungdata, s. 25). Ungdommer i distriktene har en høyere prosentandel som har deltatt i fritidsklubb enn ungdommer ellers i landet. Blant ungdommer i distriktene har 46 prosent deltatt i fritidsklubb, mot 29 prosent ellers i landet. Det er kun når det gjelder idrettslag og religiøse foreninger at ungdom ellers i landet har høyere prosentvis deltakelse enn ungdom i Distrikts-Norge. Mange av de som er intervjuet av Distriktspanelet sier at det er lite som skjer, at det er kjedelig og at mye av det som skjer der de bor er lagt opp til eldre og mer etablerte. Igjen må det nevnes at noen er fornøyd med tilbudet de har, som denne ungdommen fra Nordland:

¹ <https://www.kolumbus.no/aktuelt/hentmeg-i-sauda/>
<https://www.skyss.no/Rutetider-og-kart1/buss/hentmeg/>
<https://www.farte.no/Aktuelt/Vi-henter-deg-og-kjoerer-deg-dit-du-skal-i-Boe>
<https://reisnordland.no/ac/hentmeg>

*«På ungdomsskolen er det jo også en ungdomsklubb
som brukes av mange ungdommer mellom 13-18 år»*

Noen av informantene fra Distriktspaneletts intervjuer foreslår at det kan skapes møtesteder på tvers av generasjonene. De tror dette vil skape større samhold i distriktene og føre til større oppslutning om aktivitetene som settes i gang. Samtidig er noen opptatt av at fritidsaktiviteter for unge voksne, og unge voksne alene, er noe som mangler og etterlyser et sted der ungdom kan være ungdom, uten innblanding fra voksne.

«Der vi bor har man ikke et sted hvor ungdom kan møtes de fleste dager. Vi har et ettermiddagstilbud, men dette stenger tidlig, og har åpent to dager. Det finnes ingen plasser på tettsted X der ungdom bare kan være ungdom»

Vareide og Kobro (2013) finner en sammenheng mellom kafetetthet og tilflytting. Steder med flere kafeer, puber og restauranter har en sterkere tilflytting enn kommuner med færre. De utelukker ikke muligheten for at høy tetthet av slike tilbud kommer som en følge av mye tilflytting, altså at etterspørselen etter møtesteder øker på grunn av at relasjonene mellom innbyggerne er svakere i utgangspunktet, og at de da trenger slike arenaer. Innbyggerundersøkelsen viser at innbyggere i kommuner med flere enn 20.000 innbyggere er mer fornøyd med kulturtilbudet (Difi, 2019, s. 16). En student opprinnelig fra distriktet sier:

«Byene kan tilby i større grad kulturtilbud som konserter, kinoer og teater. Det finnes et større restauranttilbud og jeg opplever det som mer sosialt å bo i byen enn i distriktet, da veien er kort til å kunne møtes, ta en kaffe, gå på kafe og «henge» uten at man må invitere folk hjem til seg. Dette er de enkle aspektene av hvorfor folk søker seg til byen, men du har selvfølgelig årsaker som jobb- og utdanningstilbud i tillegg»

Bygda fremstilles som kjedelig og motsetningen er byen, som fremstilles som interessant og spennende. Sosiale møteplasser kobles gjerne også til transport. Ungdom i distriktene sier de ofte er avhengig av velvillige foreldre og voksne for å komme seg til steder der de kan møte andre ungdommer (se kap 3.2 om kollektivtilbud).

«Det er lite som skjer, vanskelig å møtes, er avhengig av at foreldre kan kjøre dit vi skal»

3.4 Involvering av barn og unge

Det fortelles om flere eksempler på både hvilke arenaer unge involveres, og om hvordan deres engasjement har skapt en endring i lokalsamfunnet. Ungdomsråd, elevråd, lokalavis, «ordførerens time», lokalavisen og sosiale medier er blant kanalene som nevnes for påvirkning. Det å bli tatt på alvor og hørt er viktig for at fremtidens lokalsamfunn skal gjøres attraktivt for den oppvoksende generasjonen. Selv om en god del av intervjuene peker mot at mange kommuner tar dette seriøst, er det også noen ungdommer som føler at de unge blir oversett. En av de som har blitt intervjuet i forbindelse med Ungdommenes distriktspanel er ansatt på fylkeskommunalt nivå i Sør-Norge. Denne personen sier at de opplever at det er vanskelig å involvere ungdommer i regionale- og kommunale planprosesser.

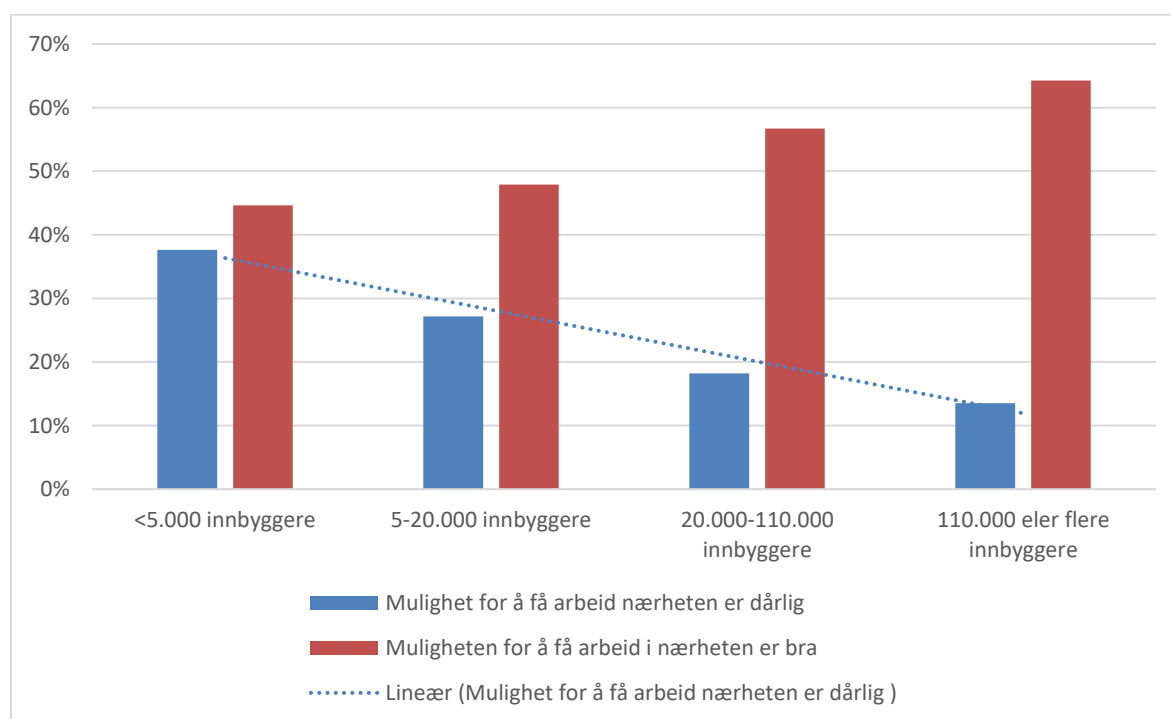
«Vår erfaring så langt er at det er ekstremt krevende å nå ut til ungdommene, fordi de er spredt på alle kanaler. Noen svarer på e-post, andre på Facebook, noen på Snapchat, noen når vi bare med fysiske papirflyere på skolen. Offentlig sektor ønsker virkelig å involvere ungdom, men dette er utrolig ressurskrevende, når det ikke finnes den ene hovedkommunikasjonskanalen der vi kan nå flest mulig»

Også når det gjelder involvering av barn og unge trekkes digitale verktøy frem som en mulighet. En av ungdommene foreslår en digital innspillsportal, hvor unge kan komme med forslag til hva de ønsker og fortelle om problematikk som de opplever. En annen informant foreslår et digitalt innbyggertorg, en plattform som gjør det mulig å kontakte kommunen med spørsmål om politikk og politiske prosesser eller om hvilke tilbud som fins. Flere argumenterer for at ungdommene må få en følelse av at deres mening blir hørt og at de er viktige for lokalsamfunnet. De mener en større involvering av barn og unge i utformingen av lokalsamfunnet kan føre både til en sterkere tilhørighet og at dette kan gjøre det mer attraktivt å flytte tilbake eller bli boende.

«For å få ungdommen hjem må man benytte ungdomsråd for å skape lokalt engasjement og tilknytning»

4. Arbeid

Ungdommers syn på fremtidige arbeidsmuligheter varierer veldig. Ungdata har få spørsmål som viser om det er noen forskjell blant distriktsungdom og ungdom ellers i landet når det gjelder fremtidsutsikter og arbeid. Det er litt færre ungdommer i distriktene som tror de noen gang vil bli arbeidsledige enn i resten av landet, men forskjellen er liten (Ungdata, s. 21). Innbyggerundersøkelsen (Digitaliseringsdirektoratet, 2019) viser at en større andel av innbyggerne på større steder mener muligheten for å få arbeid er bra sammenlignet med mindre steder. Innbyggere i kommuner med under 5000 innbyggere mener i størst grad at muligheten for å få arbeid er dårlig, og folk i kommuner med 110.000 eller flere innbyggere mener i størst grad at muligheten for å få arbeid er bra. Dette er grafisk fremstilt i figur 1 nedenfor. På spørsmål om de mener muligheten for å få arbeid i nærheten har de som har svart litt bra, opp til svært bra blitt slått sammen til «bra», og tilsvarende for «dårlig». De som har svart enten/eller, altså i midten, er ikke med i figuren.

Figur 1: Hvor god eller dårlig mener du muligheten til å få arbeid i nærheten er i din kommune? (Digitaliseringsdirektoratet, 2019)

I Distriktspanelets intervjuer forteller mange at arbeidsplasser er helt avgjørende for at de skal kunne fortsette å bo i bygda eller flytte hjem. Mange trekker frem at

valgmuligheter i arbeidslivet i små kommuner kan bli en barriere for at de gjennomfører yrkeskarrieren i hjemkommunen. Noen etterlyser også bedre informasjon om hvilke arbeidsplasser som finnes på hjemstedet, og vil at næringslivet bør bli mer brukt i utdanningstilbudet, slik at utdanningen i større grad tilpasses lokale arbeidsplasser. Flere peker på at det først og fremst er arbeidsplasser innen industri, fiske og landbruk i distriktene. Noen bekymres da av framtiden til disse sektorene. Det er likevel noen som ser gode muligheter til å finne relevante jobber innenfor dette etter endt utdanning, som denne personen som studerer husdyrfag:

«Det er nesten bare å velge og vrake i jobbmuligheter nesten uansett hvilken «retning» man velger å ta innenfor landbruk: Veterinær, rådgiver, selvstendig næringsdrivende og utmarksforvaltning»

Blant forslagene til løsninger for fremtidens distriktspolitikk er det noen av ungdommene som etterlyser at distriktskommuner må ha større mulighet til å støtte mindre, lokale nyetableringer. Dette støttes av rapporten fra Kunnskapsbanken (2019). De savner en satsning på unge med ideer som beveger seg utenfor de tradisjonelle næringene. For å skape et miljø for nytenkning trengs det innovative myndigheter og arenaer der unge gründere kan møtes. Mange ønsker å kunne bidra til lokalsamfunnet med den kompetansen de har, eller vil få.

«Nyutdannede studenter har ofte et litt annet syn på hvordan framtiden ser ut i sitt lokalsamfunn, som jo kan være med på å styre utviklingen mot en «nyere æra». Informasjon om nye framskritt innenfor spesielle fag kan også gi en mer framtidsrettet utvikling innad fagområdet. På små steder er ethvert menneske en ressurs for å kunne danne familie og føre til levedyktighet for lokalsamfunnet»

Noen sier det bør legges større vekt på faste stillinger for å få personer i etableringsfasen til å bli værende. Vikariater og midlertidige stillinger til nyutdannede skaper usikkerhet. Uten fast jobb kan det være risikabelt å kjøpe leilighet, og tidshorizonten de forholder seg til er gjerne like lang som arbeidskontrakten. Det er grunn til å tro at denne usikkerheten blir større dersom mulighetene for arbeid i området i utgangspunktet er begrenset. Ellers er det noen som argumenterer for generell opplysning utenfor nærområdet om hvilke muligheter som finnes i distriktene:

«Legg til rette for spennende jobber og reklamer for disse også i sør - nordlige kommuner må reise på utdanningsmesser, skolebesøk etc. også i Sør-Norge og lokke flere folk til nord. Det er flere og flere unge som kan tenke seg et eventyr for noen år - en del av disse vil bli værende hvis man først får de til nord/ distriktene»

For unge i etableringsfasen er det ofte nødvendig med arbeidsplasser til begge to. En av respondentene beskriver hvordan kommunen hun bor i aktivt tok grep for å sørge for at hun og partneren skulle flytte dit:

«Utløsende faktor var at kjæresten fikk jobbtilbud - også for han en meget relevant og spennende jobb for han, og at han la inn som krav til kommende arbeidsgiver at de skulle være behjelpelige med å finne jobb til meg også. (...) Hans arbeidsgiver sendte mail til hele regionen med forklaring om at det var en dame i den alderen med den og den bakgrunnen, samt med mine kompetanseområder og områder jeg kunne tenke meg å jobbe innen. Det tok to dager før min nåværende arbeidsgiver ringte, så det var effektivt og veldig flott!»

4.1 Kompetansesarbeidsplasser

Kompetansesarbeidsplasser defineres i en utredning fra 2011 som «spesialiserte arbeidsplasser med krav til høyere utdanning» (NOU, 2011: 3, s. 7). Tall fra Ungdata (s. 20) viser at blant ungdom i distriktet tror 49 prosent at de vil ta utdanning på universitet eller høyskole. Blant ungdom i resten av landet tror 63 prosent at de vil ta høyere utdanning. Flere av respondentene i Ungdommenes distriktspanel som ser for seg å ta høyere utdanning er usikre på om det er mulig å finne arbeidsplass på hjemmeplassen. Mange trekker frem at det er få valgmuligheter for en yrkeskarriere etter endt utdanning på universitet eller høyskole utenfor primærnæringene og industrien.

Florida (2002) hevder at høyt utdannede sitt valg av bosted har mye å si for stedets attraktivitet og dermed også for stedets potensiale for vekst. Dette synet har blitt kritisert for å være elitistisk og legge for stor vekt på de høyt utdannedes sine preferanser (Damvad og Bygdeforskning, 2015, s. 8). Samtidig øker utdanningsgraden i Norge, og framskrivninger fra SSB viser at andelen med høyere utdanning (høyskole, universitet, fagskole) vil øke ytterligere innen 2030 (Bjørnstad mfl., 2010, s. 38). En av studentene som er intervjuet knytter kompetansesarbeidsplasser til et steds attraktivitet:

«Distrikta treng tilflytting av arbeidstakere generelt og av kompetente (høgutdanna) arbeidstakere spesielt for å være attraktive, mangfoldige lokalsamfunn. Regjeringa bør jobbe målretta og langsiktig for flere kompetansearbeidsplasser på bygda»

En del av ungdommene er opptatt av at det burde være mulig å kombinere et liv på bygda med jobb i byen. Slike desentraliserte kompetansearbeidsplasser knyttes gjerne opp mot mulighetene ved en digital arbeidshverdag, noe vi vil komme tilbake til i kapittel 6.

«Det kan være en tendens til at forskerjobber etc. er lagt til mer sentrale strøk. Her burde det være et fokus på at man kan eventuelt ha kontor i utkanten og ha samlinger i sentrale strøk».

Nordregio viser i en rapport (2020, s. 235) at samarbeid mellom ulike sektorer og administrasjonsnivå for å skape nettverk, arbeidsplasser og lokalt entreprenørskap har vært en vellykket strategi for å øke attraktiviteten noen steder. Dette nevnes også av Distriktspanelets informanter.

«En bør bruke næringslivet mer i utdanningstilbudene, tilpasse det til lokale arbeidsplasser. På den måten kan en potensielt holde igjen de som ellers vil måtte flytte for å få seg jobb»

En ordning som finnes for å få dette til er ulike trainee-program. For unge nyutdannede kan det være vanskelig å komme inn på arbeidsmarkedet ettersom det ofte etterlyses relevant arbeidserfaring. Derfor er det noen som etterlyser flere trainee-stillinger også i distriktene. I «Bosettingsvirkninger av regionale trainee-program», en rapport utført på bestilling av Distriktsenteret (2011, s. 64-65), kommer det frem at trainee-program kan ha en stor effekt på tilføring av unge, kompetente arbeidstakere til det regionale arbeidsmarkedet midlertidig, men også på lengre sikt. Rapporten viser at 46 prosent av deltakerne på trainee-program har blitt boende som følge av deltakelse i programmet.

5. Utdanning

Selv om de fleste ungdommer i distriktet i all hovedsak er fornøyd med skolen de går på (59 prosent) så er de litt mindre fornøyd enn ungdom i resten av landet (64 prosent). 90 prosent av ungdommene i Distrikts-Norge sier at de er litt eller helt enig i påstanden at de trives på skolen. En mindre andel av distriktsungdom bruker minst en time per dag på skolearbeid sammenlignet med ungdom i resten av landet. Denne andelen har sunket med 10 prosentpoeng de siste årene. Samtidig så blir distriktsungdom sjeldnere stresset av skolearbeidet enn andre ungdommer (Ungdata, s. 14-16). Datagrunnlaget gir oss ikke grunnlag for å spekulere på grunnen til denne forskjellen annet enn å drøfte betydningen av noen av utsagnene til informantene. Mange ser fordeler med mindre skoler, som trygghet og færre elever per lærer. Mindre skoler og klasser, med tettere oppfølging kan kanskje bidra til å senke stressnivået, mens andre påpeker at dette er dårlig bruk av offentlige midler og at det kan være utfordrende å skille seg ut. Dette ble drøftet nærmere i kapittel 2 om lokalmiljøet.

Det er svært gjennomgående at avstander nevnes når respondentene snakker om utdanning. De aller fleste sier at det er et problem med lang reisevei til skolen og at lokale skoler forsvinner, og dette gjelder ikke bare høyskoler og universitet, men også linjer på videregående. Flere sier de må reise hjemmefra for å gå på videregående eller for å gå på den linjen de ønsker. Det er ulike opplevelser av dette – noen er glad for å prøve noe nytt, mens andre misliker at de blir nødt til å bo på hybel eller internat for å ta videregående utdanning. Hovedinntrykket er at de aller fleste ønsker utdanningstilbud nærme sitt hjemsted. Det kan være både en økonomisk og trivselsmessig utfordring og flytte for å ta utdanning.

«Barn og ungdom i distriktene er tvunget til å reise lengre avstander for å komme seg på skole. Ved dagens politikk slås flere skoler sammen, som igjen fører til at det blir enda lengre avstander for enkelte. Når elevene starter på videregående, flytter de fra distriktet til byene. Bare fåtallet flytter tilbake etter endt utdanning»

Det virker som informasjon om muligheter i distriktene også er noe ungdommene er opptatt av. Noen snakker om nødvendigheten av å inkludere næringslivet og lokale bedrifter tidlig både for å informere ungdommene om hvilke behov næringslivet i lokalområdet har, og for at næringslivet skal kunne hente hjem ungdom som har tatt utdanning på andre steder.

«En bør bruke næringslivet mer i utdanningstilbudene, tilpasse det til lokale arbeidsplasser. På den måten kan en potensielt holde igjen de som ellers vil måtte flytte for å få seg jobb»

Noen ungdommer etterlyser at skolen og rådgiverne bør få bedre kompetanse til å veilede ut ifra interesser og ikke bare karakterer, slik at de kan få fram hvilke muligheter som finnes innen fagutdanning. Det er et stort spekter av kompetanse som kreves i mange bedrifter og uten kjennskap til dette kan noen ungdommer tenke at det ikke er noe for de på hjemstedet. Flere sier de ønsker et økt fokus på å synliggjøre mulighetene i hjemdistriktet og vil at utdannings-mulighetene i større grad skal gjenspeile behovet for arbeidskraft.

5.1 Høyere utdanning

I Ungdata (s. 3-4) kommer det frem at færre i distriktene sikter inn mot høyere utdanning. Av ungdommene som har svart i Ungdatas spørreundersøkelse er det 49 prosent fra distriktene som tror de vil ta høyere utdanning. Blant ungdommene i resten av landet er tallet 63 prosent. Det er vanskelig å spekulere på hvorfor man finner denne forskjellen, men noe av grunnen kan ligge i tilgangen til læresteder og arbeidsplasser i nærheten av lokalmiljøet ungdommene befinner seg i. I intervjuene gjort av Distriktspanelet kommer det frem at mulighetene for både utdanning og jobb etter endt utdanning oppfattes som dårligere i distriktene. Det er sikkert flere grunner til at færre av ungdommene fra distriktene ønsker høyere utdanning, og det kan diskuteres hvorvidt det er et problem at det er en forskjell. Samtidig viser Brandtzæg m. fl. (2015, s. 15) at små kommuner rapporterer at de sliter med å etablere og opprettholde gode fagmiljø for å tilby ulike velferdstjenester.

En del sier at de blir nødt til å flytte ut av distriktene for å kunne ta høyere utdanning. Noen uttrykker et ønske om å returnere til bygda etter fullendt utdanning, forutsatt at det fins spennende arbeidsplasser med konkurransedyktig lønn.

*«Vi ønsker selvfølgelig å bli værende i distriktet, men med dårlig tilbud for høyere utdanning blir vi nødt for å reise til andre steder i landet. (...)
Vi mangler flere høyskoler med et større spekter»*

For å bøte på dette foreslås det blant annet å gjøre det enklere å ta desentraliserte deltidsstudier, innføre stipendordninger for studenter for å synliggjøre regionen for forskning og skape arenaer hvor unge entreprenører og næringsliv kan møtes.

Et av perspektivene innenfor distriktsutvikling argumenterer for at steder kan gjøre seg attraktive gjennom å tilby ulike typer tjenestetilbud og andre kvaliteter som kan være ønskelig. Dette kan være skoletilbud, fin natur, arkitektur, kulturtilbud eller arbeidsplasser. Som vi var inne på i innledningen er det en sammenheng mellom graden av kulturtilbud i kommunen og hvor attraktiv den fremstår for høyt utdannede. Tanken er at dette vil tiltrekke seg personer som i sin tur vil bidra til å videreutvikle stedet ytterligere. Dette hviler på antakelsen om at humankapital er den viktigste ressursen i moderne økonomier, og at steder derfor bør forsøke å tiltrekke seg de mest talentfulle for å vokse. Det legges i dette perspektivet stor vekt på de høyt utdannede sine bostedsvalg. Blant kritikken rettet mot dette synet er at det bygger på en for stor tro på lokalsamfunnenes mulighet til utvikling, samt at det er elitistisk og fokuserer på den høyt utdannedes preferanser (Damvad & Bygdeforskning, 2015, s. 7-9).

6. Digitalisering

Digitalisering har blitt nevnt som et element i flere av temaene. Digitalisering forstås og beskrives i veldig stor grad som en mulighet for distriktene. Som vi har sett ved flere tilfeller ovenfor blir digitalisering fremstilt som en del av løsningen. Noen ser også hvordan økende netthandel er problematisk for butikker i distriktene, da mer av handelen foregår digitalt fremfor ved fysisk oppmøte.

Digitale verktøy har blitt en større og større del av livene våre. Tall fra Ungdata (s. 9, 23) viser at prosentandelen av elevene på ungdomstrinnet som bruker minst tre timer daglig foran en skjerm de siste årene har økt fra 52 prosent til 63 prosent blant ungdommer i distriktene, og fra 49 prosent til 61 prosent blant ungdommer ellers i landet. Ungdom i distriktene bruker omtrent like mye tid foran dataskjermen som andre ungdommer. Det er litt flere av ungdommer i distriktene som har venner som de kun har kontakt med via nettet, men forskjellen er liten. Koronapandemien og tiltakene som har blitt satt i verk har gjort oss enda mer avhengig av både sosiale nettverk på internett og muligheten til å arbeide eller følge undervisning og ta utdanning digitalt.

Alle tegn i tiden peker mot at fremtiden vil innebære flere og bedre velferdstjenester gjennom digitale arenaer. Flere av ungdommene har forstått hvilke muligheter dette gir og kommer med forslag til noen tjenester som kan leveres delvis digitalt. Problemer med avstand til administrasjonssenter og tjenestene som gjerne er samlet i nærheten av dette kan til en viss grad løses digitalt. Fokuset i intervjuene er mest på hvilke muligheter digitaliseringen kan gi for distriktene. Noen av de offentlige tjenestetilbudene i distriktet oppfattes som dårligere på grunn av at det er mindre forhold og dermed vanskeligere å opprettholde et tilfredsstillende tilbud. Et av forslagene var en digital skolehelsetjeneste – en digital arena hvor unge kan møte helsesykepleiere og ikke avgrense dette til et skolebesøk i uken. Noen andre foreslo et digitalt innbyggertorg – en arena hvor unge kan møte «kommunen» og stille spørsmål og komme med forslag til politikere og ansatte i kommunen.

6.1 Digitalisering av arbeidslivet – distriktenes muligheter

Utviklingen innen digitale hjelpemiddel har gjort det mulig å gjennomføre mange jobber fra så godt som overalt, så lenge det er internett. En rapport utført av Nexia på bestilling fra Distriktssenteret i 2010, viser at en godt utbygd digital infrastruktur med høyhastighets-bredbånd er et viktig tiltak for bl.a. å kunne oppfylle de distriktpolitiske målene, skape og beholde kompetansearbeidsplasser også utenom byene og bidra til

en mer bærekraftig arbeidshverdag med digitale møter og konferanser (s. 8-9). Flere av informantene i Distriktspanelets intervjuer peker på at digitalisering gjør det mulig å flytte kompetanse-arbeidsplasser ut i distriktene. Blant ungdommenes forslag finner vi hjemmekontor, desentraliserte kontorfellesskap og andre løsninger muliggjort av digitale verktøy. Som vi har vært inne på har korona-situasjonen og smitteverntiltakene ført til at mange har blitt henvist til hjemmekontor og digitale møter med kollegaer og andre. Dette tydeliggjør og forsterker behovet for et velfungerende internett også i distriktene.

*«Det er viktig å sikre bredbånd, næringshager, kontorfellesskap osv. i distriktene.
Med dagens teknologi er det mulig å jobbe og bo hvor som helst»*

Flere sier at de kunne tenkt seg mulighet til en fleksibel hverdag der de kan jobbe hjemmefra eller på kontorfellesskap. Digitalisering fremstilles også som noe som kan gjøre distriktene mer bærekraftige. En forutsetning er da selvfølgelig et godt utbygd internett i distriktene, noe flere av ungdommene melder at de savner. Utvikling av digitale løsninger for samarbeid i spredte arbeidsfellesskap kan gjøre det mulig å slippe å velge mellom ønsket om å bo i distriktene/ mindre lokalsamfunn og det å ha det som av noen omtales som attraktive jobber.

«Digitaliseringen kan ha mye å si for pendlere og muligheten til å ha hjemmekontor deler av arbeidshverdagen. Det å kunne kommunisere med andre uten å måtte reise lange avstander er fordel for både bolysten i distriktene og miljøet, da man kan redusere transporten betydelig»

7. Framtid

Vi har sett at ungdom rives mellom flere valg. Mange sier de vil starte familie på hjemmeplassen/distriktet, men samtidig er det en del som anser det som lite sannsynlig at de finner relevant jobb etter endt utdanning. De vil gjerne etablere familie og bo i distriktene på grunn av at det oppfattes som trygt og rolig og at de kjenner en sterk tilhørighet til lokalmiljøet. På samme tid ser mange på bygda som kjedeligere og mindre tilbudsrik i form av blant annet arrangementer, restauranter, barer og interessante karriereveier. Færre møtestedet kombinert med manglende kollektivtrafikk ses som en svakhet for distriktene og en del sier at dette vil kunne være noe som gjør det mindre aktuelt å bosette seg der. Det er grunn til å tro at faktorene som vektlegges endres ut ifra hvor man befinner seg i livsløpet.

Ungdom i distriktet er ifølge Ungdata (s. 21) sin spørreundersøkelse i hovedsak optimistiske når det gjelder fremtiden. 70 prosent av bygdeungdom tror de vil leve et godt og lykkelig liv, sammenlignet med 71 prosent av ungdom i resten av landet. Det er ikke veldig store forskjeller mellom distriktsungdom og annen ungdom i hva de tenker om fremtiden. Som vi har vært inne på, finner vi en relativt stor forskjell i hvorvidt de tenker de vil ta høyere utdanning eller ikke. Dette later til å være knyttet til hvilke arbeidsmuligheter som finnes i lokalmiljøet.

I et forsøk på å trekke ut lærdom fra Ungdomspanelet's intervjuer, Ungdata-rapporten og annen litteratur ser vi at det finnes både store utfordringer og muligheter når det gjelder ungdom i distriktene. Det er et omfangsrikt datamateriale og gjennomgangen har avdekt flere ulike problemstillinger som kunne blitt fulgt opp.

- Finnes det noen eksempler på ungdomsinitierte fritidstilbud som retter seg mot ungdom/ unge voksne som kan brukes til etterfølgelse for ungdommer som ønsker å starte noe, men som ikke vet hvordan de skal gå fram?

Ungdata sin undersøkelse viser at kun halvparten av ungdommene i Norge er fornøyd med lokalene hvor de kan treffe andre unge på fritiden i området de bor i. En del av ungdommene forteller om at det er lite som skjer, kulturtilbudet er for dårlig og at de ønsker å involveres for å bidra til utformingen av lokalsamfunnet. Hvordan skal man best legge opp til at ungdommer med flere ulike interesser får ta del i å utvikle tilbudene de selv ønsker?

- Hvordan kan løsninger og tilbud (både offentlige og kommersielle) skaleres til lokalsamfunn av ulik størrelse og ulikt slag?

Når ungdommene blir bedt om å vurdere sitt eget lokalmiljø, eller tilbudene på sitt hjemsted, blir gjerne byene brukt som et sammenligningsgrunnlag. Med andre forutsetninger i bygdene enn i byene, trengs det også andre løsninger for samfunnsplanlegging og utvikling. Har vi disse løsningene? Og svarer de på spørsmålene som dagens distriktsungdom spør?

- Med en økende andel av befolkningen med høyere utdanning, hvordan kan man legge til rette for ulike kompetansearbeidsplasser i distriktene? Hvordan kan bedrifter bedre legge opp til desentraliserte og samlingsbaserte arbeidsplasser, kontorfellesskap og distriktskontor?

Dette temaet fremstår som spesielt interessant på grunn av at informantene trekker frem elementer som berører dette på ulike måter. For det første så er det flere som er usikre på om det finnes jobber i distriktene for de etter de har tatt utdanning. Mange bemerker at det er i tettsteder og byer de mest attraktive jobbene finnes og at de derfor ikke vil få utnyttet sin utdanning hvis de søker mot distriktene. For det andre har tiltakene for å begrense smittespredning av Covid-19 synliggjort i stor grad at digitale verktøy gjør det mulig for mange yrker å gjennomføre en del arbeid hjemmefra. For det tredje er det nødvendig å bygge opp fagmiljø innen flere sektorer i flere kommuner (Brandtzæg et al., 2019, s. 11). Kanskje kan noen av noen av forslagene som er nevnt i spørsmålet bidra til dette.

- Hva må til for å forbedre kollektivtilbudet? Hvordan kan man utforme et «hent-meg»-buss-system som passer ulike lokalsamfunn?

Kollektivtilbud later til å være det temaet som har gått igjen hyppigst blant informantene i Ungdommenes distriktspanel. Det berører i størst grad det sosiale livet til ungdommene som blir avhengige av skyss for å komme seg til og fra aktiviteter og sosiale sammenkomster. Her kan digitalisering være en del av løsningen. Som nevnt tidligere i rapporten er det blitt prøvd ut nye løsninger for kollektivtransport noen steder. Det hadde vært interessant å se om, og eventuelt hvordan, slike systemer kan tilpasses ulike geografier.

- Er det sånn at den sosiale kontrollen er sterkere på bygda enn i byen? Lever «bygdedyret» fortsatt?

Et interessant tema som går igjen i flere av intervjuene er hvordan ungdommene beskriver relasjonene på hjemstedet. Kanskje det hadde vært interessant å dykke dypere inn i hvordan det at «alle kjenner alle» påvirker hvordan ungdommene trives og om det kan være en hemsko for hjemflytting etter endt utdanning. Oppleveres det

såkalte «bygdedyret» som begrensende? Hvis ja, hva kan gjøres? Og hvordan oppleves den sosiale kontrollen for ungdom ellers i landet?

- Hvilke muligheter har man for å utvikle digitale tjenestetilbud i distriktene (jf. Digitalt innbyggertorg, digital skolehelsetjeneste ++)?

Noen av informantene snakker om mulighetene som finnes for å gjøre deler av tjenestetilbudene digitale, eller mer skreddersydd til det faktiske behov gjennom digitale systemer. På grunn av at mange tjenester må tilpasses folketallet kan tilgangen også være begrenset. Noen sier de skulle ønske at det var helsesøster på skolen mer enn en dag i uken for eksempel. Kan det utvikles nasjonale eller regionale digitale tjenestetilbud? Dette kan muligens også gjelde kommersielle tjenestetilbud som kollektivtilbud, kulturarrangement, konserter, osv.

Referanser

- Bakken, A. (2020). *Ungdata - Ung i Distrikts-Norge* (3). Oslo: Velferdsforskningsinstituttet NOVA.
- Bjerke, L. & Mellander, C. (2017). Moving home again? Never! The locational choices of graduates in Sweden. *The Annals of Regional Science*, 59(3), 707-729. <https://doi.org/10.1007/s00168-016-0777-2>
- Bjørnstad, R., Gjelsvik, M. L., Godøy, A., Holm, I. & Stølen, N. M. (2010). *Demand and supply of labor by education towards 2030 – Linking demographic and macroeconomic models for Norway* (39). Statistisk sentralbyrå. Hentet fra https://www.ssb.no/a/english/publikasjoner/pdf/rapp_201039_en/rapp_201039_en.pdf
- Brakar.no (2019). HentMeg lanseres i Kongsberg. Hentet 04.04.2020 fra <https://www.brakar.no/hentmeg-lanseres-i-kongsberg/>
- Brandtzæg, B. A., Lunder, T. E., Aastvedt, A., Thorstensen, A., Groven, S. & Møller, G. (2019). *Utredning om små kommuner*. Telemarksforskning. Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/cc6fa29f7d0244059d62a98a4fdc5dfd/rapport_sma-kommuner_kmd_telemarksforskning-992102-l1000322.pdf
- Bygda 2.0. (u.d.). Om Bygda 2.0. Hentet 12.04 2020 fra <https://www.bygda20.no/om-bygda-2-0-2>
- Dahle, M., Grimsrud, G. M. & Holthe, I. C. (2011). *Bosettingsvirkninger av regionale trainee-program (1)*. Bergen: ideas2evidence. Hentet fra https://distriktssenteret.no/wp-content/uploads/2013/03/trainee_rapport_endelig-1-.pdf
- Damvad & Norsk senter for bygdeforskning. (2015). *Analyse av rasjonale for og innsats knyttet til lokal samfunnsutvikling innenfor regional- og distriktspolitikken (Delrapport 1)*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/79f3ac29b99b40f6ab59f64f3174f9fe/rasjonale-lokal-samfunnsutvikling-delrapport-1.pdf>
- Difi. (2019). *Innbyggerundersøkelsen 2019: Hva mener innbyggerne? Oslo: Direktoratet for forvaltning og IKT*. Hentet fra https://www.difi.no/sites/difino/files/innbyggerundersokelsen_2019_-_rapport_innbyggerdel.pdf
- Digitaliseringsdirektoratet. (2019). Innbyggerundersøkelsen – Tabeller med alle resultatene (xlsx). Hentet fra <https://www.difi.no/rapporter-og-statistikk/undersokelser/innbyggerundersokelsen-2019>
- Florida, R. (2002). *The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*. New York, Basic Books.
- Haugen, M. S. & Villa, M. (2008). Idyllisk eller kjedeleg? Slik ungdom ser bygda. I R. Almås, M. S. Haugen, J. F. Rye & M. Villa (Red.), *Den nye bygda* (s. 137-157). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.

- Jentsch, B. & Shucksmith, M. R. (2004). *Young People in Rural Areas of Europe*. London: Routledge.
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2020, 07.04.2020). Norges største bredbåndssatsing. I. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/norges-storste-bredbandssatsing/id2696984/>
- Kull, M., Refsgaard, K., Sigurjonsdottir, H. R., Bogason, A., Meijer, M. W., Sanchez-Gassen, N. & Turunen, E. (2020). *Attractive rural municipalities in the Nordic countries* (1). Stockholm: Nordregio.
- Kunnskapsbanken. (2019). *Nye stemmer: En perspektivmelding fra landsdelens unge voksne*. Hentet fra https://www.kbnn.no/archive/kbspesial/Fra-Ord-til-handling_Minst.pdf
- Logstein, B. (2019). *Trivsel og tilhørighet i norske bygdesamfunn: Kvantitative funn fra Lokalsamfunnsundersøkelsen 2011, 2013 og 2016* (1). Trondheim: Ruralis - institutt for rural- og regionalforskning. Hentet fra https://ruralis.no/wp-content/uploads/2019/01/notat-1_19-trivsel-og-tilhrighet-i-norske-bygdesamfunn-brit-logstein-1.pdf
- Mellander, C., Florida, R. & Stolarick, K. (2011). Here to Stay—The Effects of Community Satisfaction on the Decision to Stay. *Spatial Economic Analysis*, 6(1), 5-24. <https://doi.org/10.1080/17421772.2010.540031>
- Nexia. (2010). *Gevinster av høykapasitets bredbåndsnett i Distriks-Norge*. Hentet fra <https://distriktssenteret.no/wp-content/uploads/2013/04/gevinstrealisering-av-hoykapasitetsbredbaand-10.-mars-2010.pdf>
- NRK. (2018, 22.09.2018). Nå kan du gå på bussen rett utenfor døra. NRK. Hentet fra https://www.nrk.no/rogaland/i-sauda-kan-du-ga-pa-bussen-rett-utenfor-din-egen-dor_-_dette-er-fremtiden-1.14216903
- Rye, J. F. (2006). Rural youths' images of the rural. *Journal of Rural Studies*, 22(4), 409-421. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2006.01.005>
- Vareide, K. (2018). *Kultur og attraktivitet: Sammenhengen mellom kulturtilbud, bostedsattraktivitet, utdanningsnivå og boligpriser i norske kommuner* (03). Elverum: Kunnskapsverket - Nasjonalt senter for kulturelle næringer.
- Vareide, K. & Kobro, L. U. (2012). *Skaper kultur attraktive steder?* (1). Telemarksforskning. Hentet fra <https://openarchive.usn.no/usn-xmlui/bitstream/handle/11250/2439543/1989.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Vik, J. & Villa, M. (2008). Brokete bygdebilete - om små bygder med store image. I R. Almås, M. S. Haugen, J. F. Rye & M. Villa (Red.), *Den nye bygda* (s. 29-45). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.

FORMÅL

RURALIS - Institutt for rural- og regionalforskning skal gjennom fremragende samfunnsvitenskapelig forskning og forskningsbasert utviklingsarbeid gi kunnskap og idéer for allmenheten, privat næringsliv, offentlig virksomhet og FoU-sektoren, og gjennom det bidra til å skape sosiokulturell, økonomisk og økologisk bærekraftig utvikling i og mellom bygd og by.

RURALIS skal være et nasjonalt senter for å utvikle og ta vare på en teoretisk og metodisk grunnleggende forskningskompetanse i flerfaglige bygdestudier, og fungere som et godt synlig knutepunkt for internasjonal ruralsosiologi.

Trondheim (hovedkontor):
Universitetssenteret Dragvoll
N-7491 Trondheim
73 82 01 60

Oslo:
Paleet, Karl Johans gate 41 A (5 etg.)
N-0162 Oslo
913 32 277

post@ruralis.no
ruralis.no